

ПОКАЗНИК БІДНОСТІ В КОНТЕКСТІ ВИВЧЕННЯ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ

Однією із найважливіших проблем для України в сфері розвитку людського капіталу є бідність, яка пов'язана з економічною безпекою людини. Розробка показників оцінки добробуту населення як одне з важливих завдань оцінки відтворення людського капіталу не втрачає актуальності для вітчизняної науки і практики. Це обумовлено зростаючими потребами органів державного управління в надійній і якісній інформації, яка необхідна для вироблення соціальної політики. На якість інституційних реформ та соціально-економічних стратегій, спрямованих на розвиток людського капіталу, впливає широкий спектр факторів. Наразі Україна має достатньо політичних інструментів для розвитку людського капіталу. Складність цього завдання полягає в багатоаспектності категорії добробуту, що включає множину параметрів рівня і якості відтворення людського капіталу.

Над проблемою впливу кризових явищ на людський капітал, зокрема бідності, продовжують працювати такі вітчизняні науковці як О. Брінцева, Л. Гальків, Г. Гаман, О. Грішнова, А. Колот, В. Лисак, Е. Лібанова, Д. Мельничук, О. Пальчук, О. Пищуліна, А. Шахно та інші. Так, зокрема О. Грішнова [1] акцентує увагу на так званій «новій бідності». Держстатом України проводиться оцінка рівня бідності за чотирма показниками [2].

Метою дослідження є висвітлення методів оцінки бідності.

Стандартним показником рівня бідності є кількість людей, дохід яких є нижчим заданого порогу (межі) бідності. Межа бідності береться як частка (у %) від середньомедіанного кінцевого особистого доходу в розрахунку або на душу населення, або на сім'ю. Ця частка може бути різною, але як правило, межа бідності визначається як 50% від середнього доходу. Важливим аспектом при цьому стає не лише постійне відстеження стану бідності на національному рівні, а і порівняння зі станом в інших розвинених країнах.

Аналіз зарубіжного досвіду державного впливу на людський капітал показує, що розвиток людського капіталу залежить від активізації такого напряму державної політики як ліквідація бідності. Людський капітал – знання, навички, здоров'я, які людина акумулює протягом життя – був ключовим чинником сталого економічного розвитку та зниження рівня бідності в багатьох країнах у 20-му столітті, особливо в Східній Азії. Сімейство індикаторів, які вимірюють індекс людського розвитку, було розширено – на додаток було введено індекс багатовимірної бідності.

Вибір показників, що відображають рівень добробуту населення, визначається пріоритетами соціально-економічного розвитку країни. Аналіз

може включати характеристики очікуваної тривалості життя, демократизації, безпеки, культурних цілей, рівня правопорядку та інших аспектів людського розвитку. Чим ширше коло оцінюваних цілей і показників, тим складніше їх виміряти та визначити їх внесок для проведення загальної оцінки.

При зіставленні рівнів добробуту також необхідно враховувати такі аспекти, як:

- темпи економічного зростання;
- зайнятість та безробіття;
- розподіл доходів (аналіз розриву між багатими та бідними, або оцінка масштабів бідності);
- рівень охоплення соціальним забезпеченням і медичним обслуговуванням;
- охорона навколишнього середовища та використання ресурсів.

Це означає, що більш широке визначення концепції добробуту включає не тільки аспекти зайнятості та розподілу доходів, але й ступінь соціального захисту населення та рівень охорони навколишнього середовища.

Оцінку добробуту можна здійснювати декількома методами. Так, суб'єктивна базується на оцінках власного матеріального становища й рівня життя, досягнутого людьми. Суб'єктивні оцінки бідності є помітно вищими за офіційні розрахунки, у першу чергу, порівняно з показником чисельності населення з доходами нижче прожиткового мінімуму. Однак і перші, і другі мають однакову динаміку.

Крім того, виділяють наступні концепції виміру бідності:

- якісна – ураховується не тільки величина доходу, але й фактичне положення людей у загальній системі виробництва й розподілу;
- інтегральна – узагальнений в єдиному показнику ряд статистичних характеристик, що визначають бідність населення.

У контексті вивчення відтворення людського капіталу варто розрізняти також соціальну бідність, яка охоплює слабозахищені категорії населення, які через свій статус (непрацюючі пенсіонери, інваліди, неповні й багатодітні родини) не можуть забезпечити собі необхідний рівень доходів для нормальної життєдіяльності, та економічну бідність – бідність працюючого населення, рівень оплати праці якого не дозволяє йому забезпечити гідний рівень життя.

Оцінку бідності можна здійснювати декількома методами. Зокрема, це статистичний метод, який існує у двох різновидах: по-перше, межа добробуту встановлюється на рівні доходів 10-20% найменш забезпеченого населення в загальному ряді його розподілу за розмірами одержуваних душевих доходів, або частина цього ряду; по-друге, за мінімум матеріальної забезпеченості приймається середньодушовий дохід громадян, визнаних суспільством як незаможні громадяни; фактичні витрати цих груп населення по окремих статтях споживчих витрат у цьому випадку становлять структуру мінімального споживчого бюджету.

Вимірниками бідності є: коефіцієнт бідності й рівень бідності; індекс глибини бідності; індекс гостроти бідності. Так, рівень бідності надає рівної ваги кожному домогосподарству, незалежно від того, наскільки нижче межі бідності

його доходи, що є недоліком цього показника; індекс глибини бідності дозволяє оцінити, наскільки нижчими межі бідності є доходи бідних домогосподарств.

Нормативний метод виміру бідності передбачає визначення набору товарів і послуг, необхідних для задоволення основних фізіологічних і соціально-культурних потреб людини, а також розробку норм і нормативів споживання з урахуванням особливостей статевовікових груп населення. Для побудови й розрахунку прожиткового мінімуму використовуються споживчі кошики товарів і послуг.

При складності у визначенні нормативів на окремі товари й послуги застосовується комбінований (нормативно-статистичний) метод.

Виходячи із прийнятого в країні нормативного методу, Держкомстат України визначає склад населення, що живе за межею прожиткового мінімуму, тобто вартості мінімального набору продуктів харчування, необхідних промислових товарів і низького споживання послуг.

За оцінками експертів, використання прожиткового мінімуму в якості нормативу не відображає стан проблем бідності, оскільки він не забезпечує відтворювального споживання. Варто погодитись з тим, що бідність варто оцінювати не тільки за рівнем доходів, але й за рівнем споживання, якості життя. Проблема бідності серед працюючих має розглядатися з акцентом на наступних моментах: при визначенні рівня бідності необхідно зіставляти прожитковий мінімум не з реальними доходами населення, а з сукупною їх величиною, яка включатиме тіньові доходи: конвертові зарплати, доходи орендодавців, натуральні виплати, доходи з підсобного господарства та іншої власності; у споживчий кошик для працездатного населення необхідно включити витрати на освіту та професійну підготовку й перепідготовку.

Таким чином, ідеї, які закладені вченими у теорію людського капіталу, вплинули на переорієнтацію соціально-економічної політики держави. Соціальні програми почали розглядатися як ефективна боротьба з бідністю завдяки перерозподілу доходів. Різні вимірники рівня бідності визначають соціально-політичний клімат у суспільстві, дозволяють оцінювати рівень соціальної напруженості та визначати можливість появи асиметричних загроз. Доцільно залучити досвід розвинених країн у вирішенні проблеми бідності.

Список використаних джерел

1. Грішнова О.А., Дмитрук С.М. Людський капітал в умовах кризи: оцінка та пошук можливостей збереження // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2015. – № 5 (170) – С. 11-16.

2. Про затвердження Методики комплексної оцінки бідності [Електронний ресурс] : Наказ Міністерства соціальної політики України від 18 травня 2017 р. № 827/403/507/113/232. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0728-17>.